

การเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ตามหลักพระพุทธศาสนา

Strengthening The Affairs of The Sangha

According to Buddhist Principles

พระวชิรธรรมวิธาน*

Phravachirathamvithan

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Doctor of Philosophy Buddhist Studies, The Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya

University, Thailand

E-mail: samahito34@gmail.com

Received: September 21, 2024

Revised: January 17, 2025

Accepted: January 19, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) ทาน (๒) ศีล (๓) บริจาค (๔) อหิงสา (๕) มัทวะ (๖) ตปะ (๗) อักโกธะ (๘) อวิหิงสา (๙) ขันติ และ (๑๐) อวิโรธนะ มาเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) การปกครองคณะสงฆ์ (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) การสาธารณูปการ และ (๖) การสาธารณสงเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า หลักทศพิธราชธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ด้านการปกครองใช้หลักทศพิธราชธรรม ได้แก่ ศีล มัทวะ อักโกธะ อวิหิงสา และขันติ ด้านการศาสนศึกษาใช้หลักทศพิธราชธรรม ได้แก่ ทาน และบริจาค ด้านการศึกษาสงเคราะห์ใช้หลักทศพิธราชธรรม ได้แก่ ทาน บริจาค และขันติ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้หลักทศพิธราชธรรม ได้แก่ ทาน ตปะ และขันติ เป็นต้น โดยสามารถปรับให้เข้ากับบริบทปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การนำหลักธรรมมาช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชีวิตและสังคม ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา และสนับสนุนการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชน บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์สามารถ

* พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมหาโต) Phravachirathamvithan (Sommuk Samahito) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย student in Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) The Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการยึดถือหลักธรรมและปฏิบัติให้สอดคล้องกับยุคสมัย

คำสำคัญ: การเสริมสร้าง; กิจการคณะสงฆ์; หลักพระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article examines the enhancement of Sangha affairs according to Buddhist principles, focusing on the application of the Ten Royal Virtues (Dasavidhārājadhamma): (1) Giving (Dāna), (2) Morality (Sīla), (3) Self-sacrifice (Pariccāga), (4) Honesty (Ājjava), (5) Gentleness (Maddava), (6) Self-control (Tapa), (7) Non-anger (Akkodha), (8) Non-violence (Avihimsā), (9) Forbearance (Khanti), and (10) Uprightness (Avirodhana). These virtues are applied to strengthen the six main areas of Sangha affairs: (1) Sangha administration, (2) Religious education, (3) Educational welfare, (4) Propagation of Buddhism, (5) Public facilities, and (6) Public welfare.

The results of the study found that the ten royal virtues can be effectively applied in all six aspects of the Sangha. Namely, in the administration aspect, the ten royal virtues are applied, namely, morality, honesty, non-violence, and patience. In the religious education aspect, the ten royal virtues are applied, namely, giving and donation. In the educational welfare aspect, the ten royal virtues are applied, namely, giving, donation, non-violence, and patience. In the propagation aspect of Buddhism, the ten royal virtues are applied, namely, giving, asceticism, non-violence, and patience. They can be adapted to the current context, which is constantly changing. Applying the principles of Dhamma helps strengthen life and society, promotes the development of Buddhist personnel, and supports activities that benefit the public. This article demonstrates that applying the Ten Royal Virtues in managing Sangha affairs can increase operational efficiency, leading to significant achievements in the stable and sustainable propagation of Buddhism. Monks play a crucial role as leaders in adhering to these principles and implementing them in a manner consistent with the current era.

Keywords: Strengthening; Sangha affairs; Buddhist principles

บทนำ

การดำเนินงานด้านกิจการคณะสงฆ์ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อก่อให้เกิดการดำรงอยู่อย่างมั่นคงและความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนสำคัญขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีหน้าที่ปฏิบัติภารกิจในการสืบสานเผยแผ่และถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนที่ทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองต่อสังคมและประเทศชาติ ดังนั้นการเผยแผ่และถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนจึงเป็นภารกิจสำคัญของคณะสงฆ์ที่ต้องนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้การครองสมณเพศของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยยังเป็นการสร้างความศรัทธาเลื่อมใส และเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดปฏิบัติธรรม และเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตพัฒนาจิตใจ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม

ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการให้บริการแก่ชุมชนด้านศาสนาและวัฒนธรรม รวมไปถึงกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการ ซึ่งเป็นผู้ปกครองวัด มีอำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนและชุมชนมากที่สุด พระสงฆ์จึงเป็นผู้ขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาจิตใจคนให้สูงขึ้นและพัฒนาสถานที่ให้มีความเหมาะสมแก่การใช้สอย จึงได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยไว้ ๖ ด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศาสนศึกษา (๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๔) ด้านการเผยแผ่ (๕) ด้านการสาธารณูปการ และ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังนั้น ในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์จำเป็นต้องมีองค์ประกอบ หรือทรัพยากรที่สำคัญพื้นฐาน ได้แก่ คน เงิน วัตถุสิ่งของ และการจัดการด้านเครื่องมือเครื่องใช้ รวมถึงอำนาจหน้าที่ ระยะเวลาในการทำงานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อมาสนับสนุนการทำงานด้วยในประเด็นความสำเร็จในการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น จะสำเร็จเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่น ๆ ได้ หรือจะบรรลุตามวัตถุประสงค์เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของพระสังฆาธิการ^๑ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการเสริมสร้างกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบไป^๒

^๑ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, คำนำ.

การเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนั้น พระสงฆ์ต้องทำหน้าที่รับผิดชอบในการสนองงานในคณะสงฆ์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา อุปถัมภ์คุ้มครอง และพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ดูแลรักษาพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางวิชาการพระพุทธศาสนาโลก รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนา สร้างวิสัยทัศน์ให้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง พุทธศาสนิกชนเข้มแข็งมีความสุขด้วยการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมให้ประชาชนนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง โดยหลักยุทธศาสตร์สำคัญ อันได้แก่ การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชีวิตและสังคม พัฒนาวิเคราะห์ส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งเผยแผ่ศีลธรรมได้กว้างขวาง ส่งเสริมหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการนำสู่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องกับการกิจการคณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ โดยการแต่งตั้งเป็นทีมงานจัดการองค์ความรู้เพื่อร่วมกันวางแผนและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

การจัดระบบต้องอาศัยโครงสร้างทางการเมืองและการศึกษาเข้ามาเป็นตัวแปร^{๑๓} จัดการความรู้ให้เป็นระบบ โดยให้คณะทำงานรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารที่ถูกต้องทั้งที่สอบถามจากผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวบรวมจากกฎ ระเบียบ มติมหาเถรสมาคมที่ควรรู้และจัดเก็บให้เป็นหมวดหมู่ จัดทำคู่มือการบริหารงานด้านต่าง ๆ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์อาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ ต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน มีลักษณะเป็นความร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล^{๑๔} จัดระบบการเข้าถึงองค์ความรู้โดยการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน โดยการจัดทำคู่มือและการจัดโครงการอบรม บรรยายให้ความรู้แก่พระสังฆาธิการ ผู้มีหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไวยาวัจกรวัดต่าง ๆ และผู้มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ บนเว็บไซต์

ความหมาย และความสำคัญของกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน

การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่และ เป็นภารกิจของพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ ดังนี้ (๑) การปกครองคณะสงฆ์ (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) การสาธารณูปการ และ (๖) การสาธารณสงเคราะห์ วิธีดำเนินงานการทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตที่มีอยู่ และกิจการคณะสงฆ์ยังหมายถึง งาน สิ่งหรือเรื่องที่ต้องทำ สิ่งหรือ

^{๑๓} บุญทัน ดอกไธสง, การจัดการองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๘๗.

^{๑๔} สมพงษ์ เกษมสิน, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สารานุกรม, ๒๕๑๔), หน้า ๓.

เรื่องที่ต้องทำ ฐานะหน้าที่ของคณะสงฆ์โดยตรง ได้แก่ กิจกรรมที่คณะสงฆ์ต้องกระทำ ควรกระทำเป็นงานของคณะสงฆ์และถือเป็นฐานะหน้าที่ เพราะเป็นกิจการขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วน และทุกชั้น เพราะคณะสงฆ์ต้องดำเนินกิจการคณะสงฆ์โดยแท้ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มาตรา ๑๕ ตรี (๑) และ (๓) และข้อ ๕ แห่งกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวถึง “การ” ไว้โดยชัดเจนเป็น ๖ ด้าน คือ (๑) การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (๒) การศาสนศึกษา (๓) การศึกษาสงเคราะห์ (๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๕) การสาธารณูปการ (๖) การสาธารณสงเคราะห์^๕ กิจกรรมคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาจะมีมากน้อยเพียงใดย่อมรวมลงใน “การ” ทั้ง ๖ นี้ จึงเป็นงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์โดยแท้ แต่วิธีดำเนินการนั้นให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม อนึ่ง การนิคมกรรม ตามมาตรา ๒๔-๒๕ ซึ่งใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เรียกว่า “การวินิจฉัยอธิกรณ์” ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม

กล่าวโดยสรุปแล้ว “การ” ที่กล่าวมานี้ ย่อมอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส เจ้าคณะ และมหาเถรสมาคม ตลอดจนพระภิกษุ คณะบุคคล ที่มหาเถรสมาคมมอบให้เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ทั้งสิ้น การดำเนินกิจการคณะสงฆ์มีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม ๖ ฝ่าย ถือว่าเป็นภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (มาตรา ๑๕ ตรี และมาตรา ๑๙) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ด้านการปกครองหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยดีงาม หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระวังรักษา หรือการบริหาร อีกนัยหนึ่งหมายถึง การควบคุมดูแลหมู่คณะให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีระเบียบวินัย เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของหมู่คณะหรือของสังคมนั้น ๆ^๖ ปัจจุบันการบริหารการปกครองและการดูแลพระสงฆ์ จึงเป็นหนทางหนึ่ง ที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น ซึ่งคุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ ต้องอาศัยระบบกลั่นกรอง และระบบกล่อมเกล่าที่ไม่เป็นทางการก็คือการดูแลเอาใจใส่ที่อุปัชฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการก็คือระบบการศึกษาด้านปริยัติธรรมของพระสงฆ์^๗ การปกครองในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ามิได้ให้ความสำคัญกับผู้นำหรือการปกครองมากนัก แต่ทรงให้ความสำคัญกับพระธรรมวินัยมากกว่า เพราะพระธรรมวินัยไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ผู้นำมีการเปลี่ยนแปลง

^๕ พระพรหมกวี (วรวิทย์), “วิทยาพระสังฆาธิการ (๒)”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.watmoli.com/wittaya-two/1821/> [๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๓].

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๔), หน้า ๖๔๖.

^๗ พระไพศาล วิสาโล, พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้ม และทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗๕-๒๗๗.

ได้เสมอ ดังที่พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๘ การปกครองของพระสงฆ์ในปัจจุบันนอกจากจะใช้ธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครองแล้ว ยังใช้หลักการปกครองในเชิงของธรรมาภิบาล กล่าวคือ ดูแลกันโดยธรรม ปกครองกันแบบพอปกครองลูก อาจารย์ปกครองศิษย์ ได้แก่ การปกครองสอดส่องดูแล ความเรียบร้อยให้ภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับตามพระธรรมวินัย และคำสั่งของมหาเถรสมาคม อีกทั้งจัดระบบการบริหารจัดการกิจการภายในวัดแต่ละด้านอย่างชัดเจน

๒. ด้านการศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาทั้งของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ แผนกหลัก คือ แผนกบาลีและแผนกธรรม การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ จัดการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาท และจัดการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเรียกว่า การศึกษาสงเคราะห์^๙ บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์^{๑๐} แยกตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย คือระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ๑ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๑ และพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ว่าด้วย การวัดเห็นควรเพิ่มระเบียบการปกครองส่วนวัดเข้าเป็นส่วนที่ ๓ การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น ๆ การดำเนินการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยจนมีความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติได้ตามความสามารถ

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ถือว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การศึกษาสงเคราะห์เป็นบทบาท และภารกิจของคณะสงฆ์ที่สำคัญ เพราะเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๑๑} การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนจบการศึกษาอื่นนอกการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียนเป็นการสงเคราะห์ให้ประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใด ๆ ของวัด

^๘ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๙ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗.

^{๑๐} พระมหาสมทรง สิรินฺตโร และคณะ, **บทบาทของวัด และพระสงฆ์ไทยในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๑๑} บุญศรี พานะจิตต และคณะ, **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดสวนแก้ว อำเภอ บางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐.

เป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์ในวัด และคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัววัดซึ่งเป็นศูนย์กลางและเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งในและนอกระบบการศึกษาของรัฐ เพื่อที่จะสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่าย ที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๑๒} การเผยแผ่เป็นการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส นับถือในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรตามที่พระพุทธเจ้าทรงพระประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) ทิฐุธรรมิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้ (๒) สัมปรายิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาติหน้า และ (๓) ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยั่งยืน คือพระนิพพาน พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้นมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕^{๑๓} การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ที่จะต้องมีความรู้ความสามารถ และเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การอบรมสั่งสอนธรรมให้แก่พระสงฆ์สามเณร และพุทธศาสนิกชน ยังเป็นการสร้างความศรัทธาให้กับพุทธศาสนิกชนให้เป็นคนดีของสังคม ส่งผลให้ประเทศชาติมีความผาสุก มีสันติสุขและมีความเจริญก้าวหน้า

๕. ด้านสาธารณูปการ แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ (๑) การพัฒนาวัด (๒) การพัฒนาคน (๓) การพัฒนาชุมชน ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็คือ การบำรุงและส่งเสริมวัดให้เป็นที่น่าถ้อยประโยชน์แก่ประชาชน หรือแก่สังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้เจริญรุ่งเรืองการสาธารณูปการจัดเป็นระเบียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองส่วนกลาง^{๑๔} หมายถึง (๑) การก่อสร้าง

^{๑๒} พระยุดธนา รมณียธมโม (แก้วกัณหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๕.

^{๑๓} กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๑๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔-๕๕.

และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน (๒) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระภิกษุอยู่ จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง (๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร และ (๔) การศาสนสมบัติของวัด เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสวัดอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแลบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น อุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น การพัฒนาวัด การบำรุงรักษาวัด การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน ภายในวัดให้เรียบร้อยดีงามเป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล ฟังเทศน์ปฏิบัติธรรม และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุของสังคมนั้น ๆ และเป็นที่ อำนวยประโยชน์ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนา

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่บุคคล หน่วยงานหรือคณะบุคคล การช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานทีซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือ ประชาชนทั่วไป เป็นกิจกรรมที่วัด หรือภิกษุสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ ทั้งการ สงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีจุดมุ่งหมายว่าเป็นการให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย ซึ่งกันและกัน ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณร และประชาชนทั้งทางจิตใจ และทางวัตถุที่ไม่ขัดพระธรรมวินัย สมณวิสัยเพื่อประโยชน์ และความสุขของประชาชนโดยทั่วถึงกัน วัด และเจ้าอาวาสเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน และสังคม โดยให้ใช้สถานที่เป็นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ

จากความหมายและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน เป็นภารกิจ ในการดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น การสงเคราะห์ภิกษุ สามเณร การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การพัฒนาวัด การก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์ เสนาสนะ การดูแลรักษา และจัดการศาสนสมบัติของวัด การช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ เป็นต้น กิจการ คณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านข้างต้น นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนพระภิกษุ สามเณรและประชาชน ในชุมชนให้ได้รับในสิ่งที่ต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่าง วัดกับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

ความหมาย และความสำคัญของหลักทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรมเป็นหลักธรรมที่สำคัญสำหรับผู้นำหรือผู้บริหารในระดับต่าง ๆ เป็นหลักธรรมที่มี ผู้นำได้นำมาใช้ในการบริหารปกครองตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงสมัยปัจจุบันหลักทศพิธราชธรรมที่ปรากฏ ในพระไตรปิฎกทั้งหมดเป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุการณ์ของพระมหากษัตริย์ในอดีตที่ปกครอง บ้านเมืองด้วยการอาศัยหลักคุณธรรมเหล่านี้เพื่อบ้านเมืองจะได้มีความสงบสุข หลักธรรมในพระพุทธ-

ศาสนาถือว่าเป็นหลักสำคัญที่นำมาใช้ในการสร้างเสริมกิจการทั้ง ๖ ด้านของคณะสงฆ์ โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการบริหารกิจการด้านต่าง ๆ ตามบริบทของภารกิจของคณะสงฆ์ คือหลักทศพิธราชธรรม จริยวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง หรือเป็นวิธีการบริหารงานบุคคลในองค์กรที่ดี มี ๑๐ ประการ ได้แก่

๑. ทาน-การให้	๒. ศีล-การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย
๓. บริจาค-ความเสียสละ	๔. อาชวชะ-ความซื่อตรง
๕. มัททวะ-ความอ่อนโยน	๖. ตบะ-การข่มกิเลส
๗. อักโกธะ-ความไม่โกรธ	๘. อวิหิงสา-ความไม่เบียดเบียน
๙. ขันติ-ความอดทน	๑๐. อวิโรธนะ-ความไม่คลาดจากธรรม ^{๑๕}

ทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ราชธรรม ๑๐” นี้ ปรากฏอยู่ในมหาหังสชาดก พระสูตร ขุททกนิกายชาดก ปรากฏพระคาถาว่า

ทานํ สีลํ ปริจาคํ	อาชวํ มัททวํ ตปํ
อโกธํ อวิหิงสญ	ขันติญ อวิโรธนํ ^{๑๖}

เป็นหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในมหาหังสชาดก^{๑๗} ความว่า พญาหงส์ชื่ออตรัฐฐะติดบ่วงของนายพราน ถูกนำไปถวายพระเจ้ากรุงกาสี และได้สนทนารวมกัน โดยพญาหงส์ทูลถามพระเจ้ากาสิว่า “ข้าแต่พระองค์ ผู้เป็นกษัตริย์พระองค์มิได้ทรงพิจารณาเห็นอนาคตอันยาวนาน หรือทรงมัวเมาในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ไม่ทรงสะดุ้งกลัวปรโลกหรือ” พระเจ้ากาสิตรัสตอบว่า “เราพิจารณาเห็นอนาคตอันยาวนาน ก็หาไม่ พญาหงส์เราดำรงอยู่ในธรรม ๑๐ ประการ จึงไม่สะดุ้งกลัวปรโลก” ซึ่งหลักทศพิธราชธรรมนี้ได้แก่

๑. ทาน (ทาน) คือ สิ่งที่ให้ มักหมายถึง เงินหรือสิ่งของที่คนให้แก่คนยากจน เป็นธรรมข้อ ๑ ในสังคหวัตถุและทศพิธราชธรรม^{๑๘} หมายถึงการให้ แบ่งปันที่ดินทำกิน เพื่อให้อยู่ดีกินดี วัตถุที่พึงให้ ย่อมาจาก “ทานวัตถุ” หมายถึง สิ่งของสำหรับให้สำหรับเสียสละให้ผู้อื่น การให้ทานวัตถุอย่างนี้มีผล อานิสงส์มาก เพราะเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์อย่างเดียว ไม่มีโทษ ไม่มีพิษภัยแก่ผู้รับ การเลือกของที่จะให้ บัณฑิตสรรเสริญ ด้วยจิตใจที่ตั้งงาม ทานเป็นบุญอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ทานมัย” คือบุญที่เกิดจากการให้เป็นสังคหวัตถุ คือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ได้ และเป็นบ่อเกิดแห่งบารมีที่เรียกว่า ทานบารมี

การให้ทานมีวัตถุประสงค์สำคัญในการคลายความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ความโลภในจิตใจมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความใสสว่างสะอาดของจิตใจขึ้นมา ทานคือให้ปันช่วยประชาบ่าเพญฺตนเป็นผู้ให้โดยมุ่ง

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๒๔.

^{๑๖} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.

^{๑๗} พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๘๘/๙๘.

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๖๘.

ปกครอง หรือทำงานเพื่อให้เขาได้ มิใช่เพื่อจะเอาจากเขา เอาใจใส่อำนวยความสะดวก จัดสรร ความสงเคราะห์ อนุเคราะห์ให้ประชากรราษฎร์ได้รับประโยชน์สุข ความสะดวกปลอดภัย ตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เดือดร้อน ประสบทุกข์ และให้ความสนับสนุนแก่คนทำความดี

๒. ศีล (ศีล) คือ ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อยเป็นธรรมข้อหนึ่งในทศพิธราชธรรม หรือหมายถึงความประพฤติ^{๑๙} คือความปกติของกายและวาจา กล่าวคือความปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจา และอาชีพ และยังมักใช้เป็นคำเรียกออย่างง่ายสำหรับคำว่า “อริศีลสิกขา” อันได้แก่ข้อปฏิบัติขั้นต้นเพื่อการฝึกตนในทางพระพุทธศาสนาด้วย ภาวะปกติ ได้แก่ การรักษากายวาจาให้ตั้งเป็นปกติเว้นจากการทำความชั่ว ปฏิบัติตามข้อที่กำหนด เป็นผู้ที่อยู่ในระเบียบวินัยกฎหมายข้อบังคับด้วยการปฏิบัติ โดยไม่ฝ่าฝืนระเบียบและประพฤติตามวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี รักษาความสุจริต อันได้แก่ ประพฤติดีงาม สำนวณกายและวจีหาวรร ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตตุดี ประพฤติให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชากรราษฎร์ มิให้มีข้อที่ผู้ใดจะดูแคลน หรือการตั้งและทรงประพฤติพระราชจริยานวัตร พระกายพระวาจาให้ปราศจากโทษ ทั้งในการปกครองอันได้แก่ กฎหมาย และนิติราชประเพณีและในทางพระศาสนาอันได้แก่ เบญจศีล

๓. บริจาคะ (บริจาค) การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง^{๒๐} “บริจาค” เรามักจะนึกว่าบริจาคกับทาน เป็นอันเดียวกัน บริจาคกินความถึงความเสียสละไม่ใช้ให้เฉย ๆ เสียสละความสุขของตัวเองหรือแม้แต่ชีวิตเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน นี่คือการอธิบายว่าทำไมทรงพระประชวรแล้วยังไม่เลิกทำงาน ทำไมที่ไหนมีอันตรายจึงสู้สุดส่ำให้เสด็จพระราชดำเนินไป เพราะเหตุว่าทรงมีบริจาคะนั้นเอง^{๒๑} การให้ในภายในไม่ต้องมีผู้รับก็ได้ เป็นการให้สิ่งที่ไม่ควรมียู่ในตน เช่น การละกิเลส เป็นต้น ละในความตระหนี่หวงแหน โดยเฉพาะอย่างยิ่งละความเห็นแก่ตน ทานให้วัตถุปัจจัยภายนอกมีตัวผู้รับ^{๒๒}

๔. อาชวะ (อาชว) คือ ความซื่อตรง อันได้แก่การที่ทรงซื่อตรงในฐานะที่เป็นผู้ปกครองดำรงอยู่ในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราชสัมพันธ์มิตรและอาณาประชาราษฎร์^{๒๓} ความซื่อตรง ตรงต่อเพื่อนมนุษย์

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท เอส พรินติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔๐.

^{๒๑} วชิษฐ์ เดชบุญขร, *วันพ่อแห่งชาติ*, (กรุงเทพมหานคร: อำนวยเว็บการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐.

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, *การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๖๔.

^{๒๓} สุเมธ ตันติเวชกุล, *ใต้เบื้องพระยุคลบาท*, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗๒.

ตรงต่อหน้าที่การงานแห่งความเป็นมนุษย์ ความซื่อตรงนี้เป็นเหตุให้เกิดความรักสามัคคีไว้ใจวางใจ ซื่อตรงต่อเพื่อนมนุษย์ก็อยู่กันอย่างสะดวกสบาย ซื่อตรงต่อหน้าที่แห่งความเป็นมนุษย์นี้เป็นความตรงสุดยอดความเป็นมนุษย์ มีหลักเกณฑ์อย่างไร ซื่อตรงต่อความเป็นอย่างนั้น ปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น^{๒๔} ปฏิบัติภาระโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มา ยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจไม่หลอกลวงประชาชน^{๒๕}

๕. มัททวะ (มททว) ความอ่อนโยน อ่อนโยนต่อบุคคล ซึ่งใคร ๆ ก็ชอบความอ่อนโยน อย่าต้องกล่าวถึงมนุษย์เลย แม้แต่สัตว์ก็ยังชอบความอ่อนโยนของผู้เป็นเจ้าของนี้ ก็เป็นความอ่อนโยนต่อบุคคล เป็นการอ่อนโยนแห่งอาการทางกาย ที่นี้มีการอ่อนโยนอาการทางจิต คือ มีจิตที่อบรมไว้ดี มีความอ่อนโยนคล่องแคล่วที่จะทำการงานทางจิต จะคิดจะนึกจะรู้สึกอะไรก็คล่องแคล่วเหมือนขี้ผึ้ง ที่อ่อนดีแล้วก็ปั้นเป็นอะไรก็ง่ายอย่างนั้น ความอ่อนโยนทางจิต ความเหมาะสมแก่การงานทางจิตนี้เป็นสิ่งที่จะต้องระลึกรู้ถึงกันให้มาก เดียวนี้จิตมักไม่ได้รับความอ่อนโยน ไม่ได้รับการปรับปรุงให้มี ความอ่อนโยนมันก็ลำบาก^{๒๖} ทรงเป็นผู้มีอริยาศัยอ่อนโยน เคารพในเหตุผลที่ควร ทรงมีสัมมาคารวะ ต่อผู้อาวุโสและอ่อนโยนต่อบุคคลที่เสมอกันและต่ำกว่า^{๒๗}

๖. ตปะ (ตป) การเผาไหม้ และหมายรวมถึงความสามารถในการที่จะเผาสิ่งที่ เป็นกิเลส ตัณหาไม่ให้ครอบงำตน รู้จักระงับยับยั้ง ข่มใจไม่หลงใหลหมกมุ่นอยู่ในความสุขสำราญฟุ้งเฟ้อ แต่มีความเป็นอยู่สม่าเสมอหรืออย่างสามัญ มุ่งแต่จะทำหน้าที่ให้สำเร็จให้บริบูรณ์เท่านั้น^{๒๘} ความทรงเดช คือ แผดเผากิเลส ตัณหาให้เข้ามาครอบงำยับยั้ง ะงับยับยั้ง ข่มใจได้ มีความเป็นอยู่สม่าเสมอ หรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร^{๒๙} หมายถึง วิริยะ ที่เผาอุปสรรค เช่น อธิบาททั้ง ๔ มีแล้วก็เผาความไม่สำเร็จให้เกิดความสำเร็จ การเผาบาปหรือกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศล และความชั่วทั้งหลายเป็นหัวใจของการบริหารจัดการเชิงพุทธ กิเลสคือ โลภะ (โลภ) โทสะ (โกรธ) โมหะ (หลง) การแก้หัดใช้ความคิดให้ถูกทาง ตามแนวพุทธศาสตร์เพียงวันละไม่กี่นาทีเท่านั้น ก็จะทำให้รู้สึกสดชื่นแจ่มใสขึ้นอย่างประหลาด^{๓๐}

^{๒๔} พุทธทาสภิกขุ, การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๖๔.

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

^{๒๖} พุทธทาสภิกขุ, การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๖๕.

^{๒๗} สุเมธ ตันติเวชกุล, ใต้เบื้องพระยุคลบาท, หน้า ๒๗๒.

^{๒๘} วชิษฐ์ เดชบุญชู, วันพ่อแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: อำนวยเว็บการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทอาร์ เอส ฟรินตัมแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔๐.

^{๓๐} พุทธทาสภิกขุ, การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม, หน้า ๖๕.

๗. **อภิโกธะ** (อภิโกธ) ความไม่โกรธ คือ รู้จักใช้เหตุผล ไม่เกรี้ยวกราดปราศจากเหตุผล และไม่กระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาธรรมประจำใจ รู้จักรงับความขุ่นเคืองแห่งจิตและมีวินัยดี ตลอดถึงการกระทำด้วยจิตอันสุขุม รอบคอบ เยือกเย็น^{๑๑} ถ้อยเหตุผลไม่โกรธ คือ ไม่เกรี้ยวกราดไม่มีวินัยความและกระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาธรรมประจำใจไว้ระงับความขุ่นเคือง ขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันสุขุม ราบเรียบตามธรรม^{๑๒} เมื่อไม่มีความโกรธเป็นเจ้าเรือนก็จะทำให้ดำรงความเป็นธรรมไว้ได้ มีเมตตา รู้จักรงับความขุ่นเคืองใจ ใจสงบเสียแล้วการทำงานอย่างอื่นก็สบายเป็นอุทาหรณ์ สำหรับท่านผู้นำชุมชนทั้งหลายด้วย อย่าโกรธ โกรธเผาตัวเองและเผาคนอื่นด้วย เป็นนายอย่าโกรธลูกน้องอย่าประจานลูกน้องในที่ประชุม เพราะทำอย่างนั้นเท่ากับสร้างศัตรูเพิ่มขึ้นและเป็นศัตรูตลอดชีวิต เป็นการสร้างศัตรูที่ง่ายที่สุด^{๑๓}

๘. **อวิหิงสา** (อวิหิงสา) ความไม่เบียดเบียน ไม่บีบคั้น ไม่กดขี่ ไม่หลงอำนาจขาดกรุณา ไม่หาเรื่องลงโทษ ไม่อาฆาต ไม่เกลียดชัง คือ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนตนเอง บางคนไม่เข้าใจก็ได้เพราะถือเสียว่าคนมันรักตัวเองแล้วมันจะเบียดเบียนทำไม นั่นแหละจะมีได้มาก เพราะไม่รู้ เพราะไม่เข้าใจ มันก็จะทำไปในลักษณะที่เป็นการเบียดเบียนผู้ปฏิบัติผิดพลาด ความชั่วทั้งหลาย เป็นการเบียดเบียนตนเองโดยที่ไม่อยากจะเบียดเบียน แต่ความโง่เขลามันทำให้เป็นการเบียดเบียน^{๑๔} ไม่หลงระเห็จอำนาจไม่บีบคั้นกดขี่ มีความกรุณาไม่หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชากรราษฎร์ผู้ใด ด้วยอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง^{๑๕}

๙. **ขันติ** (ขันติ) ความอดทน อดกลั้น กล่าวถึงความอดกลั้น มิใช่หมายถึงว่าจะไม่แสดงอะไรออกมาเท่านั้น แต่หมายถึงอดกลั้นที่จะไม่ทำในสิ่งที่ตนเองรู้ว่าผิดว่าบาปด้วย^{๑๖} ความอดกลั้น มิใช่หมายถึงว่าจะไม่แสดงอะไรออกมาเท่านั้น แต่หมายถึง อดกลั้นที่จะไม่ทำในสิ่งที่ตนเองรู้ว่าผิดว่าบาปด้วยความอดทน คือ รอได้ คอยได้ ไม่กระวนกระวายใจ ถ้าไม่มีความอดทน มันก็เหมือนกับทรมานตัวเองจะมีผลเสียปัญหาวิเศษอย่างไร ถ้าไม่รอได้ทนไม่ได้มันก็เปล่าประโยชน์ เพราะประโยชน์มันไม่ออกมาทันที มันต้องมีโอกาสตามเวลาแห่งความสำเร็จต้องรอได้ทนได้^{๑๗}

^{๑๑} เรื่องและหน้าเดียวกัน.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **ธรรมานุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓.

^{๑๓} วชิษฐ์ เดชกุญชร, **วันพ่อแห่งชาติ**, หน้า ๑๑.

^{๑๔} พุทธศาสนิกฯ, **การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๖๕.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **ธรรมานุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓.

^{๑๖} พุทธศาสนิกฯ, **การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม**, หน้า ๖๕.

^{๑๗} วชิษฐ์ เดชกุญชร, **วันพ่อแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร: อำนวยเว็บการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

๑๐. อวิโรธนะ (อวิโรธน) ความเที่ยงธรรม อวิโรธนะข้อนี้แปลว่า ไม่มีอะไรพิรุณที่ผิดไปจากแนวแห่งความถูกต้อง อวิโรธนะขอให้หมายถึงความไม่มีอะไรพิรุณเป็นความถูกต้อง เป็นคุณธรรมระดับปัญญา ถ้าแปลไปเป็นอย่างอื่นเสียแล้ว ธรรมะทั้งชุดนี้ก็จะขาดปัญญาซึ่งเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่เราเรียกว่าปัญญานี้จะมาเป็นตัวสุดท้ายเสมอ อวิโรธนะนี้หมายถึงปัญญา ไม่มีอะไรผิดพลาดไปจากทำนองคลองธรรมเพราะไม่รู้ คือไม่มีปัญญานั้นเอง ถ้าไม่มีการพิรุณหรือผิดพลาด ก็หมายความว่า มีปัญญา อวิโรธนะจึงหมายถึง ความมีปัญญาไม่พิรุณ ความรู้ไม่พิรุณ ความเข้าใจไม่พิรุณ อะไร ๆ ก็ไม่พิรุณ เพราะอำนาจแห่งปัญญา^{๓๔}

จากการทบทวนเรื่องทศพิธราชธรรมที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนสรุปสาระสำคัญได้ว่า ทาน หมายถึง การให้ การสละทรัพย์สิน ปัจจัย ๔ วัตถุสิ่งของทั้งภายนอกและภายใน รวมทั้งสติปัญญาความรู้ความสามารถ กำลังกายกำลังใจที่เป็นประโยชน์ และการรู้จักให้อภัย รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุน จัดหาและอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคนได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งของเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์

ศีล หมายถึง การประพฤติตนด้วยการสำรวม ทั้งกายวาจาและใจ การไม่ละเมิดในศีลธรรม และกฎหมายบ้านเมือง การทำตนให้เป็นปกติ บริหารงานตามหลักนิติธรรม และหลักจริยธรรม ตลอดจนทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้พบเห็น มีจรรยาบรรณวิชาชีพ และส่งเสริมให้บุคลากรภายในวัดและนอกวัด ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของกฎหมายบ้านเมือง

บริจาค หมายถึง การเป็นผู้ให้ทั้งภายใน (จิตใจ) และภายนอกเป็นการสละทั้งทรัพย์สิน กำลังสติปัญญาความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือ เกื้อกูล มีความเสียสละ รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรในวัด และพุทธศาสนิกชนได้มีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และใช้ทรัพยากรอย่างเกิดประโยชน์สูงสุดและอย่างประหยัด

อาชวชะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนมนุษย์ตรงต่อหน้าที่การงานทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ด้วยความจริงใจ เห็นประโยชน์ส่วนรวมสำคัญมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีความเปิดเผยจริงใจ ไม่มีนอกไม่มีใน รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรภายในวัด ในชุมชน และบุคคลทั่วไปได้มีนิสัย และประพฤติตนในกรอบของความซื่อสัตย์สุจริต

มัททวะ หมายถึง การมีสัมมาคารวะอ่อนน้อมถ่อมตน มีเหตุผลรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความเมตตาไม่ถือตัว รวมทั้งความอ่อนโยนทางกายและทางจิตใจ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ดูหมิ่นเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้อื่น รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรในวัด และพุทธศาสนิกชนได้มีนิสัยและประพฤติตนในกรอบของความมีสัมมาคารวะ สุภาพเรียบร้อยอ่อนน้อมถ่อมตน

^{๓๔} พุทธทาสภิกขุ, การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม, หน้า ๖๕.

ตบะ หมายถึง ความพากเพียรอดสาเห การปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง มีความบากบั่น ก้าวหน้าไม่ถอยหลัง ความไม่หยุดอยู่กับที่ เป็นผู้นำในการพัฒนาตน พัฒนางาน และมีความสามารถข่มใจต่อกิเลส สิ่งยั่วในอบายมุขต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรภายในวัด และพุทธศาสนิกชนได้มีนิสัย และประพฤติตนอย่างไม่หลงใหลในความสุขและกิเลส สิ่งยั่วต่าง ๆ และสามารถพัฒนาตนเองได้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม

อักโกระ หมายถึง ความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง ปราศจากอคติ ไม่คิดอาฆาต ผูกพยาบาทผู้อื่น ความไม่โกรธ การไม่แสดงความโกรธให้ผู้อื่นได้เห็น ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นได้ลำบากจากการบริหารงาน ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น และมีสติสัมปชัญญะ อารมณ์มั่นคงในการทำงาน เป็นกัลยาณมิตรกับทุก ๆ คนที่เกี่ยวข้อง

อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียนที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งคน และสัตว์หลักความพอดี ความสันติไม่หลงระเห็จอำนาจโมหะ โทสะ ตลอดจนมีความกรุณาปราณีต่อผู้อื่น รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรภายในวัด และในชุมชนได้มีความกรุณาปราณีต่อผู้อื่น และสามารถแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ด้วยสันติวิธี

ขันติ หมายถึง ความอดทนอดกลั้น มีอารมณ์มั่นคง หนักแน่น และไม่ใช้อำนาจของโทสะ โมหะ โลภะ ราคะในการปฏิบัติงาน มีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำ อดทนต่ออาการเจ็บไข้ สามารถรอได้คอยได้ไม่กระวนกระวายใจ รวมทั้งมีความอดทนต่องานหนัก และส่งเสริมให้บุคลากรภายในวัด พุทธศาสนิกชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความอดทน มีอารมณ์มั่นคง หนักแน่นทั้งต่อการเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิตประจำวัน

อวิโรธนะ หมายถึง การประพฤติที่ไม่ผิดตามแนวทางของกฎหมายและการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

หลักทศพิธราชธรรม จึงถือเป็นหลักสำคัญในการสร้างเสริมกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งจะต้องยึดถือเป็นหลักในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ นั่นคือจะต้องมีการเสียสละทรัพย์สินของตนเองเพื่อบำรุงเลี้ยงดูผู้อื่น ต้องเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม ทั้งกาย วาจา และงามพร้อมด้วยจิตใจ หรือบริจาคสิ่งของต่าง ๆ ต้องเป็นบุคคลผู้ที่ซื่อตรง คือการมีความซื่อสัตย์ปฏิบัติภารกิจหน้าที่โดยสุจริต มีความจริงใจ มีอัธยาศัยไมตรีอ่อนโยน ไม่เย่อหยิ่งในตน และในงานนั้น เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งเดช คือการแผดเผากิเลส ตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิตใจ ระงับยับยั้งข่มใจ โดยการใช้เมตตาธรรม ความไม่โกรธ ไม่เบียดเบียน การให้อภัยบุคคลอื่น เป็นผู้ที่มีความอดทนในการทำงาน และควรเป็นผู้ไม่คลาดธรรม คือมีความหนักแน่นในธรรม ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว สถิตมั่นในธรรม สามารถนำมาสร้างเสริมกิจการคณะสงฆ์ให้มีความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

หลักทศพิธราชธรรมกับการสร้างเสริมกิจการคณะสงฆ์

หลักทศพิธราชธรรมถือเป็นหลักธรรมสำคัญในการเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งจะต้องยึดถือเป็นหลักในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ซึ่งกิจการคณะสงฆ์ในแต่ละด้านมีภาระต่างกัน แต่ก็สามารถนำหลักทศพิธราชธรรมทั้ง ๑๐ ประการ มาเสริมสร้างกิจการคณะสงฆ์ตามภารกิจในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านการปกครอง การดำเนินงานด้านการปกครองเป็นไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งในความเป็นปกติของคณะสงฆ์โดยรวมมีความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนมพอสมควรนั้น การปกครองจึงไม่ค่อยจะมีปัญหา มีการว่ากล่าวตักเตือนกันด้วยเมตตาธรรม ให้โอกาสแก่บรรดาพระภิกษุ สามเณร เมื่อมีการทำผิดวินัยส่วนใหญ่จะบอกกล่าวด้วยความหวังดีต่อกัน สอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรม ดังนี้ (๑) ศีล หมายถึง การสำรวมในศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย (๒) มัททวะ หมายถึง ความเป็นผู้อ่อนโยน มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ อ่อนโยนต่อบุคคลเสมอกันและต่ำกว่า วางตนสมน้ำเสมอ ไม่ดูหมิ่นผู้อื่น (๓) อักโกธะ หมายถึง ความไม่โกรธ ไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นลำบาก ไม่คิดร้ายอาฆาตพยาบาทต่อผู้อื่น และมีความเที่ยงธรรมปราศจากอคติ (๔) อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน การไม่ก่อความทุกข์ยากให้แก่ผู้อื่น (๕) ขันติ หมายถึง ความอดทนต่อโทสะและโมหะ ไม่ทำล่วงด้วยอำนาจ โภคะ ราคะ โทสะ โมหะต่องานหนัก

๒. ด้านการศาสนศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านศาสนศึกษา ซึ่งจัดให้มีการเรียนการสอนสายสามัญ การสอนพระปริยัติธรรม การสอนบาลี แก่พระภิกษุ สามเณร การสนับสนุนให้พระภิกษุ สามเณรมีการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี โท และเอก สอดคล้องกับหลักทศพิธราชธรรม ดังนี้ (๑) ทาน หมายถึง การให้ การสละทรัพย์สิน ปัจจัย ๔ วัตถุสิ่งของทั้งภายนอก และภายใน รวมทั้งสติปัญญา ความรู้ความสามารถ กำลังกายกำลังใจที่เป็นประโยชน์และการรู้จักให้อภัย รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุน จัดหาและอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคน ได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งของเงินทุน และวัสดุอุปกรณ์ (๒) บริจาค หมายถึง การเป็นผู้ให้ทั้งภายใน (จิตใจ) และภายนอกเป็นการสละทั้งทรัพย์สิน กำลังสติปัญญาความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูล มีความเสียสละ รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรในวัด และพุทธศาสนิกชนได้มีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และใช้ทรัพยากร อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด และอย่างประหยัด

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนจบการศึกษา อื่นนอกจากเรื่องศาสนา เป็นการอนุเคราะห์สงเคราะห์ที่พระสงฆ์มีการฝ่ายบริหารตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาส จะต้องกระทำ เพราะถือเป็นหน้าที่ ที่กำหนดมาในกฎของมหาเถรสมาคม ดังนั้น งานด้านการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการคณะสงฆ์ ที่ต้องให้ความสำคัญมากพอสมควรสอดคล้องตามหลักทศพิธราชธรรม ดังนี้ (๑) ทาน หมายถึง การให้วัตถุภายนอกเป็นของอะไรต่าง ๆ โดยต้องมีผู้รับโดยตรง ให้แล้วก็มีผล

ความผูกพัน เป็นการสร้างสรรค์ความสงบสุข(๒) บริจาค หมายถึง การให้ภายในหรือที่เรียกว่าทางจิตใจ เป็นการให้แต่ไม่ต้องมีผู้รับ เป็นการยอมสละส่วนเฉพาะตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูล (๓) ขันติ หมายถึง ความอดทนที่รอได้คอยได้ ฟังรู้ว่า ความอดทนเป็นเรื่องของผู้ที่มีตำแหน่งสูงมากเท่าไรก็ยิ่ง ต้องมีความอดทนมากขึ้นเท่านั้น

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การกิจการสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรมีโอกาสได้เข้าไปสอนหนังสือในโรงเรียน จัดให้มีการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า การจัดค่ายพุทธบุตร เพื่อพัฒนาความคิดของเยาวชนไทย จัดให้มีการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนทุก ๆ ปี สนับสนุนให้มีการรักษาศีลและอุโบสถศีลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการประชาสัมพันธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยใช้หลักทศพิธราชธรรม ดังนี้ (๑) ทาน หมายถึง การให้ การสละทรัพย์สิน ปัจจัย ๔ วัตถุสิ่งของทั้งภายนอก และภายใน รวมทั้งสติปัญญาความรู้ความสามารถ กำลังกายกำลังใจที่เป็นประโยชน์ (๒) ตบะ หมายถึง ความ پاکเพียรอดสาหัส การปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง ก้าวหน้าไม่ถอยหลัง ไม่หยุดนิ่ง และสามารถพัฒนาตนเองได้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก และสังคม และ (๓) ขันติ หมายถึง ความอดทนอดกลั้น มีอารมณ์มั่นคง หนักแน่นและไม่ใช้อำนาจของโทสะ โมหะ โลภะ ราคะในการปฏิบัติงาน มีความอดทนต่องานหนัก และการดำเนินชีวิตประจำวัน

๕. ด้านการสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน และรวมถึงการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัด ในการบริหารงานของคณะสงฆ์ฝ่ายคณะสงฆ์จะต้องมีความชัดเจน โปร่งใส โดยใช้หลักทศพิธราชธรรม ดังนี้ (๑) ทาน หมายถึง การให้ที่เป็นประโยชน์ คือ อามิสทาน หรือการให้สิ่งของ เช่น ปัจจัย ๔ (๒) บริจาค หมายถึง ฟังสละเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่กว่า และการสละกิเลสในใจตน (๓) อาชวชะ หมายถึง ความซื่อสัตย์ซื่อตรง และปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป มีการสนับสนุนต่อองค์การอื่นที่เข้ามาขอความร่วมมือ ให้การช่วยเหลือต่อสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสถานที่ บุคลากร อาหารเครื่องอุปโภค บริโภคยามที่เกิดภัยพิบัติ หรือเหตุวิกฤต โดยใช้หลักทศพิธราชธรรม ดังนี้ (๑) ทาน หมายถึง การให้ การสละทรัพย์สิน ปัจจัย ๔ วัตถุสิ่งของทั้งภายนอก และภายใน รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุน จัดหาและอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคน ได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งของเงินทุน และวัสดุอุปกรณ์ (๒) บริจาค หมายถึง การเป็นผู้ให้ทั้งภายใน (จิตใจ) และภายนอกเป็นการสละทั้งทรัพย์สิน กำลังสติปัญญาความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม บริหารงานอย่างเสียสละ ทั้งในเวลาและนอกเวลาราชการ รวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรในวัดและพุทธศาสนิกชนได้มีนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และใช้ทรัพยากร อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด และอย่างประหยัด

และ (๓) ขันติ หมายถึง ความอดทนอดกลั้น มีอารมณ์มั่นคง หนักแน่นและไม่ใช้อำนาจของโทสะ โมหะ โลภะ ราคะในการปฏิบัติงาน มีความอดทนต่องานหนัก และการดำเนินชีวิตประจำวัน

จากการนำหลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ มาเสริมสร้างในกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน กล่าวได้ว่าในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนั้นต้องดำเนินงานตามกฎหมายเถระสมาคม และพระธรรมวินัย เพราะพระสงฆ์ผู้รับปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ล้วนเป็นผู้ที่มีหลักธรรมตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าอย่างบริบูรณ์แล้ว จึงสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของศีล สมาธิ ปัญญา จึงส่งผลให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบไป

บทสรุป

หลักคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อันได้แก่หลักทศพิธราชธรรมทั้ง ๑๐ ประการ เป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต่างนำมาประยุกต์ใช้ โดยหลักทศพิธราชธรรมนี้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทั้งการบริหารงานในทุกระดับชั้นอีกทั้งหลักทศพิธราชธรรม ยังเป็นหลักธรรมสำหรับทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานด้านต่าง ๆ ควรนำไปปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประสาท โชติเมธี (รักไร)^{๑๙} ได้กล่าวว่า หลักทศพิธราชธรรมนั้นถึงจะเป็นธรรมสำหรับพระราชา ผู้บริหารข้าราชการในองค์กรต่าง ๆ ยังสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ความรักความสามัคคีภายในองค์กร เพราะว่าผู้บริหารข้าราชการในองค์กรต่าง ๆ นั้น ถือว่าทำงานเป็นต่างหูต่างตาให้แด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การใช้หลักทศพิธราชธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ ก่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์แก่ พระภิกษุสามเณรให้มีความเป็นอยู่ตามสมณสาธูปที่ดี ช่วยทำนุบำรุงวัฒนาอารามในพระพุทธศาสนา การบริหารปกครองคณะสงฆ์มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดึงงาม เกิดความสามัคคีทั้งในหมู่คณะสงฆ์และพุทธบริษัท ทำให้ระบบการทำงานของคณะสงฆ์มีความยุติธรรมทำให้กิจการงานต่าง ๆ ได้รับความร่วมมือด้วยดี ก่อให้เกิดสันติสุข ผู้ได้บังคับบัญชาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนมั่นคงและเป็นธรรม เพื่อก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในทางที่ดีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน เกิดประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น แก่ส่วนรวม แก่สังคม และประเทศชาติ เป็นสำคัญ

^{๑๙} พระมหาประสาท โชติเมธี (รักไร), “การบูรณาการหลักทศพิธราชธรรมเพื่อการบริหารงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลโอบสถ์ อำเภอกงพิมาย จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๘๖.

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๘.
- บุญทัน ดอกไธสง. **การจัดการองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- บุญศรี พานะจิตต และคณะ. **ความสำเร็จในการปฏิปัติการกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณี วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). **เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทอาร์ เอส พรินติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๐.
- พระไพศาล วิสาโล. **พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.
- พระมหาประภาส โชติเมธี (รักไร่). “การบูรณาการหลักทศพิธราชธรรมเพื่อการบริหารงานของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลโบสถ์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระมหาสมทรง สิรินโร และคณะ. **บทบาทของวัด และพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.
- พระยุพธนา รมณียธมฺโม (แก้วกันหา). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พุทธทาสภิกขุ. การตามรอยพระยุคลบาท โดยทศพิธราชธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๕๔.

วชิษฐ์ เดชกุญชร. วันพ่อแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: อำนวยเว็บการพิมพ์, ๒๕๕๑.

สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไพบูลย์ สำราญญาติ, ๒๕๑๔.

สุเมธ ตันติเวชกุล. ได้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๓.

พระพรหมกวี (วรวิทย์). “วิทยาพระสังฆาธิการ (๒)”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.watmoli.com/wittaya-two/1821/> [๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๗].